

UOT:355.

MÜASİR DÖVRDƏ İNSANLARIN MÜHAFİZƏ OLUNMA ÜSULLARI

Hüseynov Fikrət Bəhlul oğlu, Ələkbərova Zülfüyyə Bəxtiyar qızı
Gəncə Dövlət Universiteti

Xülasə : Əhalinin mühafizəsi - fəvqəladə hallarda insanların həyatının qorunması üçün lazım olan şəraitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Mühafizə tədbirlərində məqsəd - insanların zədələnməsinin qarşısını almaqdan, yaxud zədələnmə imkanını minimuma çatdırmaqdan ibarətdir. Əhalinin mühafizəsinin ilkin tədbirlərini, mühafizənin xüsusiyyətlərini, üsullarını və bunlardan istifadə etmək qaydalarını müəyyən etməkdir.

Açar sözlər: mülkiyyət forması, sığınacaq, daldalanacaq, zirzəmi, süzgəcli-ventilyasiya, enerji

Ключевые слова: форма собственности, подвалы, вентиляционная система, энергия

Keywords: the forms of propriety, the ventilation system, the energy

İnsanların mühafizəsinə müxtəlif mühafizə üsullarından kompleks halında istifadə edilməklə nail olunur. Bu üsullardan ən əsası - əhalinin müxtəlif mühafizə qurğularında daldalandırılması, təhlükəli rayonlardan köçürülməsi və eyni zamanda fərdi mühafizə vasitələrindən istifadə olunmasıdır.

Mülkü müdafiənin əsas mühafizə üsullarından biri olan mühafizə qurğularından istifadə edilməsidir. Sülh və müharibə dövrlərində baş vermiş fəvqəladə hadisələr zamanı əhalinin sığınacaqlarda yerləşdirilməsi xüsusən böyük şəhərlərdə əhalinin təxliyə edilməsi mümkün olmadıqda çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Təkcə müharibə dövründə deyil, dinc dövründə də baş verən fəvqəladə hadisələrdə əhalinin sağlamlığı, təhlükəsizliyinin təminatı və həyatının qorunmasında mülki müdafiənin mühafizə qurğularının böyük rolu var.

Mülkü müdafiənin mühafizə qurğuları (sığınacaqlar, radiasiya əleyhinə daldalanacaq, zirzəmilər və başqa yeraltı tikililər) Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarının qorunmasını təmin etməlidir. Əhalinin mühafizə qurğuları ilə təmin edilməsi məqsədilə mühafizə qurğuları fondu yaradılmışdır ki, onun əsas vəzifələri şəhərlərdə və yaşayış məntəqələrində olan yeraltı qurğularından kompleks halında istifadə etməkdən; mühafizə üçün yararlı yeraltı və yerüstü bina və qurğuları, dağ-mədən yerlərini, təbii kəmərlər və mağaraların yararlığını yoxlayaraq qeydə almaqdan; fəvqəladə halların növünü nəzərə alaraq, zirzəmiləri və digər yeraltı tikililəri daldalanacaq kimi düzəltməkdən; təhlükəli dövrlərdə kütləvi surətdə daldalanmaq yerləri tikməkdən, dövlətin qərarları ilə əvvəlcədən sığınacaq və daldalanacaq tikməkdən; bütün mülki müdafiə qurğularını insanların dərhal daldalanması üçün istifadəyə hazır vəziyyətdə saxlamaqdan ibarətdir.

Əhaliyə şəxsi mülkiyyət formasında mühafizə qurğuları tikmək tövsiyə edilir. Tikilmiş bütün mühafizə qurğularının mülkiyyətindən asılı olmayaraq idarəetmə orqanlarının müəyyən edilmiş qaydalar üzrə təsərrüfat, məişət və mədəni məqsədlər üçün istifadə edilir, onların yenidən qurulmasına icazə verilmir.

Mühafizə qurğularına kollektiv mühafizə vasitələri də deyilir. Bunlar bir qrup insanların kollektiv halında qorunması üçündür. Qoruyucu xassələrinə, istifadə məqsədinə görə mühafizə qurğularının müxtəlif növləri var. Sığınacaqlar, radiasiyaya qarşı daldalanacaq və sadə daldalanacaq. Sığınacaqlar böyük şəhərlərdə, radiasiyaya qarşı daldalanacaq kənd və qəsəbə yerlərində, sadə daldalanacaq isə evlərin zirzəmilərində,

xüsusi olaraq düzəldilən üstü örtülmüş və ya açıq xəndəklər şəklində hazırlana bilər. Belə daldalanma yerləri müharibə gedən ölkələrdə, xüsusən sərhədboyu rayon və kəndlərdə hər bir ailə üçün olmalıdır.

Sığınacaqlar mühafizə olunan insanları nüvə silahının zədələyici amillərinin təsirindən, müasir adi qırğın silahlarının, həmçinin, bakterial, kimyəvi zəhərləyici maddələrin təsirindən, güclü təsirli zəhərləyici maddələrin, nüvə enerjisi qurğularında qəzalar zamanı parçalanan radioaktiv maddələrin təsirindən və yanğınlar zamanı alovun təsirindən mühafizə edir. Mühafizə qurğuları aşağıdakı xüsusiyyətlərə görə təsnif edilir:

- Təyinatına görə, texnika və mülkiyyətin qorunması, əhalinin mühafizəsi (sığınacaqlar, radiasiyaya qarşı daldalanacaqlar və sadə sığınacaqlar)

- Konstruksiyasına görə - açıq tipli (xəndək, boşluq), qapalı tipli (sığınacaqlar və radiasiya qarşı daldalanacaqlar). İnsanların müharibə və dinc dövrdə fəvqəladə hallar zamanı baş verən təhlükələrdən qorumaq üçün kollektiv mühafizə vasitələrindən istifadə olunur (mülki müdafiənin mühəndis qurğuları). Əhalinin müharibə və dinc dövrdə ən etibarlı mühafizə vasitəsi sığınacaqlar hesab olunur. Sığınacaqlar insanların qəzalardan, sülh şəraitində baş verən təbii fəlakətlərdən, həmçinin müharibə dövrü üçün xarakterik fəvqəladə hadisələrin-kütləvi qırğın silahlarının və müasir adi qırğın vasitələrinin zədələyici amillərinin təsirindən qorunmaq üçün nəzərdə tutulub. Sığınacaqlar zəhərləyici maddələrdən və bakterial vasitələrdən, yanğın zamanı alovun, yüksək hərarətin və zərərli qazların təsirindən, partlayışlar zamanı dağıntılardan mühafizə edir. Bir sözlə mühafizə qurğuları insanları fəvqəladə halların bütün zədələyici amillərindən qoruyur. Sığınacaqlarda həyati fəaliyyətini təmin edən qəza-xilasətmə dəstələri və əhalini mühafizə edən məntəqələr yaradılır: ərzaq, ilkin tibbi yardım, zədələnmiş insanları toplayan, isidici və sair.

Sığınacaqlar sülh dövründə yaradılır və lazım olan vasitələrlə təchiz olunur. Şəraitə uyğun olaraq sığınacaqlar binaların daxilində və kənarda tikilə bilər. Daxili sığınacaqlara binaların tərkibində olan zirzəmilər, xaricdə quraşdırılanlara isə binadan kənarda tikilmiş sığınacaqlar aiddir.

Sığınacaqlar bir neçə xüsusiyyətlərinə görə: mühafizə xüsusiyyətlərinə görə; yerləşdiyi əraziyə görə; tutumuna görə; tikilmə tarixinə görə; konstruksiya materiallarına görə; elektrik enerjisi ilə təminatına görə; süzücü-ventilyasiyaların quraşdırılmasına görə; dinc şəraitində istifadə məqsədinə görə təsnif olunur:

- Tutumuna görə sığınacaqlar kiçik (150- 600), orta ölçülü (600 - 2000), böyük həcmli (2000-dən çox) insan yerləşə bilən növlərə bölünür. 150 nəfərdən az tutumu olan sığınacaqlar o halda inşa edilir ki, həm yerli şərait, həm də iqtisadi nöqteyi-nəzərdən sərfəli olsun.

- Yerləşdiyi əraziyə görə: tikililərdə (binanın zirzəmi və baza hissələrində); metropolitəndə və dağ oyuqlarında; kənarda yaradılanlar (bina tərkibində olmayanlar);

- Tikildiyi yerinə görə: bina ilə birlikdə tikilənlər və binadan ayrı tikilənlər.

- Tikilmə vaxtına görə: dinc dövrdə əvvəlcədən tikilənlər və boş meydançalarda yaradılan tez tikilən sığınacaqlar.

- Tikilmə materiallarına görə: meşə materiallarından tikilənlər; daş divarlılar; dəmir-betonlu (dəmir-betonlular, tikiliş növünə görə bir neçə növə bölünür: dəmir- monolit, monolit və dəmir, geniş yayılan dəmir - monolitlilərdir) və çadırlardan tikilənlər.

- Enerji təminatına görə: şəhərin elektrik xətləri ilə təmin olunanlar və şəhərin elektrik xətləri ilə yanaşı həm də qoruyucu mənbə ilə təmin olunan.

- Süzgəcli-ventilyasiyaların quruluşuna görə: sənaye istehsalı ventilyasiya qurğuları və sənaye istehsalına uyğunlaşdırılmış sadələşdirilmiş ventilyasiya qurğuları. Sığınacaqların

hava təminatı 3 növbədə işləyir: təmiz ventilyasiya növbəsində; süzücü ventilyasiya növbəsində; içəridəki hava bərpa edilməklə tam təcridolunma növbəsində. Çıxarılacaq havanın içəri daxil olmaması üçün sığınacaqlar hermetikləşdirilir və süzgəcli-ventilyasiya qurğuları quraşdırılır və hava orada təmizlənir. İnsanlar sığınacaqda bir neçə müddət qalırlar, hətta dağılmış sığınacaqlarda belə insanlar bir neçə sutka qala bilərlər. Ən vacib və məsuliyyətli məsələ bayırdakı ehtimal olunan zəhərlənmələr, yanğınlar şəraitində, eləcə də hermetik qurğuda insanların xeyli müddət qalması nəticəsində içəridəki havanın tərkibi pisləşərkən insanların tənəffüsü üçün yararlı hava ilə lazımı miqdarda təmin edilməsidir.

Ən geniş yayılmış sığınacaqlar istehsal, ictimai və yaşayış binalarının zirzəmi və yarımzirzəmilərində quraşdırılmış sığınacaqlardır. Bundan əlavə binalardan kənarda da sığınacaqlar tikilir. Belə sığınacaqlar üstədən və yarlardan torpaqla örtülür. Onlara yeraltı keçidlər və qalereyalar, metropoliten və dağ oyuqları daxildir. Sığınacaqlar əhalinin çox yerləşdiyi yerlərdə quraşdırılmalıdır. Bütün sığınacaqlar giriş və çıxış qapısının yanında işarəylə bildirilir. İnsanların daldalanmasının təşkili, planlaşdırılması və təminatı müvafiq mülki müdafiə xidmətlərinə həvalə edilir. Onlar əsas planlaşdırma sənədlərini hazırlayır, sığınacaq və daldalanacaqlara gedən yolları müəyyənləşdirir və yerləşdiriləcək insanlara bu barədə məlumat verirlər. Sənədləri tərtib etməzdən əvvəl qurğuların yerləşdirilməsi və müdafiə sistemləri dəqiqləşdirilir. Qurğuların çatışmazlığında isə digər zirzəmi və yeraltı əraziləri sığınacaq kimi istifadə edirlər. Tez salınan sığınacaqların yerini dəqiqləşdirirlər, əhalinin sayına uyğun sığınacaqlar hazırlanır və insanların fəlakət və ya hər hansı bir silahdan qorunması üçün tez yerləşdirilməsi planlaşdırılır.

Ədəbiyyat

1. “ Mülki müdafiə ” fənni üzrə mühazirələr toplusu Polis Akademiyasının kursant və dinləyiciləri üçün Bakı-2019
2. H.O.Ocaqov. Fövqəladə hallarda həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi. Bakı 2010.
3. M.T.Maksimov, H.O.Ocaqov. Radioaktiv çirklənmələr və onların ölçülməsi. Bakı. 2009.
4. Azərbaycan Respublikasının “Mülki müdafiə haqqında” Qanunu.
5. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1992-ci il 28 dekabr tarixli 700 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında sülh və müharibə dövrlərində fəvqəladə hallarda əhalinin mühafizəsinin əsas prinsipləri haqqında
6. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1998-ci il 25 sentyabr tarixli 193 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mülki müdafiə tədbirlərinin təşkili və həyata keçirilməsi Qaydası”.
7. “Mülki müdafiənin təmin edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 25 sentyabr 1998-ci tarixli, 193 nömrəli Qərarı.

МЕТОДЫ ЗАЩИТЫ ЛЮДЕЙ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Гусейнов Фикрет Бехлуд оглы, Алекберова Зульфия Бахтияр кызы
Резюме

Защита населения-подразумевает собой защита жизни людей в условиях чрезвычайных ситуаций. Цель защиты-это предотвращения или уменьшения риска нанесения ущерба жизни населения. Первоначальные меры состоят в том, чтобы определить способы и методы защиты населения.

THE METHODS DEFENCE OF PEOPLE IN CONTEMPORARY WORD

Guseynov Bekhlul Fikret, Alakparova Zulfiyya Bakhtiyar
Summary

The defence of population consist of the defence the lifes of people in condition of extremal situations. The main aim of defence – the minimize of risks and warns theirs distract the lifes of population. The first form include to definite the methods the defence of people.

Rəyçi: dos. Nəbiyev Niyazi
Fiziki tərbiyə, çağırışa qədərki hazırlıq və mülki müdafiə kafedrasının 16 noyabr 2024-cü il tarixli iclasın 04 sayılı protokolu
Daxil olma tarixi 18 noyabr 2024-cü il